

<https://doi.org/10.62837/2024.4.252>

SIYUAN WANG

Xəzər Universiteti və Pekin Xarici Dillər Universitetinin
birgə təlimi çərçivəsində magistrant
siyuan.wang2022@khazar.org

ƏCNƏBİLƏRİN NİTQİNDƏ FONETİK İNTERFERENSIYA (AZƏRBAYCAN VƏ ÇİN DİLLƏRİ MATERİALLARI ƏSASINDA)

Açar sözlər: fonetika, interferensiya, normadan kənar çıxma, Azərbaycan dili, Çin dili

Keywords: phonetiks, interference, deviations from the norm, Azerbaijani language, Chinese language

Giriş

Əcnəbi dilinin öyrənilməsi prosesində diqqət etməli olduğumuz xüsusiyyətlərdən biri də dillərin fonetik quruluşunun bir-birindən fərqli olmasıdır. Bu fərqliliklər dilçilik ədəbiyyatında interferensiya kimi izah edilir. “İnterferensiya dil təmasları və ya doğma olmayan ikinci dilin öyrənilməsi zamanı yaranan ikidillilik şəraitində dil sistemlərinin qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində doğma dilin təsiri ilə ikinci dildə baş verən normadan və sistemdən kənar çıxma ilə ifadə olunur. İnterferensiya iki dildə danışanın nitqində xarici dilin aksenti kimi təzahür edir. O, sabit (kollektivin nitqinin xarakteristikası kimi) və keçici (kiminsə idiolekti kimi) ola bilər.” [1, s. 198]

Ana dilinin öyrənilən dilə müdaxiləsi həm mənfi, həm də müsbət təsir göstərən köçürmə kimi nəzərdən keçirilə bilər. Bu o deməkdir ki, dil öyrənənlərin ikinci dilini öyrənməkdə bəzi səhv və ya xətalara yol vermə ehtimalı var. İkinci dilin mənimsənilməsində dillərarası təsir ehtimalının yüksək olduğu və bu təsirin neqativ köçürmə nəticəsində yaranan bəzi səhvlərə səbəb ola biləcəyi fikir dəstəklənir [2, s. 70–83].

İkinci dili öyrənmək qloballaşan dünyada təqdim olunan zərurət kimi qəbul edilir. Danışq səsli simvollarından və ya görünən bədən hərəkətlərindən istifadə etməklə düşüncə, ideya və hissləri ifadə etmək aktı kimi qəbul edilə bilər. Bundan əlavə, nitq bacarığını artırmaq üçün nümayiş və audiovizual vasitələrdən də səmərəli istifadə oluna bilər. Buna görə də nitq digər dörd dil bacarıqları arasında ən vacib və mərkəzi bacarıq kimi qəbul edilir, çünki o, öyrənənə həmin dildə uğurlu ünsiyyət qurmağa imkan verir ki, bu da çox vaxt hər hansı bir xarici dili öyrənməkdə əsas məqsəddir [3, s. 100].

Məlumdur ki, dünya dilləri içərisində fonetik sistemləri üst-üstə düşən iki eyni dil tapmaq olmaz. İnterferensiyanın yaranmasının əsas səbəbi dillərin müxtəlif fonetik, qrammatik və leksik quruluşa malik olmasıdır. Yəni, interferensiya o səbəbdən baş verir ki, dillərin ümumi quruluşları bir-biri ilə uyğun gəlmir. Şübhəsiz ki, yeni dili öyrənməyə başlayan fərd, individ konkret olaraq bizim vəziyyətimizdə tələbələr bu dili öyrənməyə başlayanda ilkin dil yəni, ana dili öyrənilən dilə təsir

edir. Bu o deməkdir ki, ana dilinin qazanılmış vərdişləri bizim yeni dili öyrənməyimizə həm mənfi həm də müsbət təsir edə bilər. İnterferensiya müsbət təsirləri deyil məhz mənfi təsirləri öyrənir. Yəni, interferensiya o hallardır ki, ana dilinin xüsusiyyətləri, vərdişləri yeni öyrənilən dilin xüsusiyyətlərinə mənfi təsir edir və yaxud onun öyrənilməsinə mane olur. Məhz bu səbəbdən də dil öyrənməyə başlayan insanlarda ilkin mərhələdə normadan kənar çıxma halları baş verir.

Biz Çin və Azərbaycan dillərinin fonetik sistemlərini müqayisə edərkən öz ana dilimizdə olmayan müxtəlif səslərə rast gələ bilərik. Bu səslər də dili yeni öyrənənlər üçün müəyyən çətinliklər törədir.

Transkripsiya və Beynəlxalq Fonetik Əlifba

“Fonetik transkripsiya – dilin səslərinin bütün əlamət və xüsusiyyətləri ilə yazıya köçürülmək imkanı verən işarələr sistemindən ibarətdir” [4, s. 57]. Adətən, bir dilin əlifbasındakı hərflərin sayı dildəki səslərinin miqdarından az olduğu üçün hərflər bütün səsləri əhatə edə bilmir. Ona görə belə vəziyyətdə fonetik transkripsiyadan istifadə etmək lazım gəlir. İllərdir ki, Azərbaycan fonetik sahəsində özünəməxsus bəzi transkripsiya hərfləri və işarələri istifadə olunur və demək olar ki, Azərbaycan fonetistləri bunlar ilə Azərbaycan dilinin fonetik sistemində uğurla tədqiqat aparmışlar. Məsələn, Azərbaycan fonetik ədəbiyyatlarında tez-tez rast olunan k', x' işarələr q, y samitlərinin qarşılıqlı təmsil edir.

Lakin ayrı-ayrı dillərə aid fonetik transkripsiyalarla yanaşı, bütün dillərə məxsus olan transkripsiya da vardır: Beynəlxalq Fonetik Əlifba (BFƏ, ing. International Phonetic Alphabet). Latın əlifbası əsasında tərtib olunan BFƏ 1886-cı il Parisdə yaradılmış Beynəlxalq Fonetik Cəmiyyəti (BFC, ing. The International Phonetic Association) tərəfindən redaktə olunur və dəyişdirilir [9]. BFC-nin məqsədi fonetikanın elmi öyrənilməsinə və bu elmin müxtəlif praktik tətbiqlərini təşviq etməkdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün BFC bütün dillərin fonetik təsviri üçün notasiya standartını – BFƏ dünya miqyasında akademik ictimaiyyətə təqdim edir [10].

Biz hesab edirik ki, çağdaş linqvistik tədqiqatlarla məşğul olarkən, xüsusən də fonoloji təsvir və fonetik təhlil kimi təcrübələrdə beynəlxalq, geniş yayılmış və tanınmış olan BFƏ-dən istifadə edilməlidir. Bunun bütün dünyada fonetiklərin mənimsəməli olduğu əsas və praktik bir vasitə olduğunu düşünürük. Məhz buna görə də məqaləmizdə bütün transkripsiyalar BFƏ hərfləri əsasında göstərilir.

Onu qeyd etmək lazımdır ki, BFC veb saytında hazırda BFƏ cədvəlinin ingilis, türk, çin və s. daxil olmaqla ümumilikdə 28 dil versiyasını mövcuddur. Təəssüf ki, Azərbaycan dili onların arasında deyil. Ona görə də ingilis, çin və türk dillərində üç rəsmi tərcüməyə istinad edərək cədvəlin bir hissəsini Azərbaycan dilinə çevirmişik. Sözügedən məzmunlar bu məqalədə müzakirə olunan mövzu ilə sıx bağlıdır və bu məqalədəki bütün müqayisəli işlərin əsasını təşkil edir.

BMƏ-ya əsasən yeni fonetik təsvir və ənənəvi fonetik terminlər

Artıq qeyd etmişik ki, BFƏ və onun təsnifatı, tərifı, metodu məqalədə öz əksini tapıb. Başqa sözlə, biz BFƏ-nın samit və sait haqqında təsvirləri ilə razılışıb Azərbaycan fonetika sahəsində çoxdan istifadə olunan bəzi terminlərin əleyhinə oluruq.

Məsələn, Ə.Dəmirçizadə samit üzrə təsnifatlarından biri dil haqqında müəyyən edilib (dilönü, dilortası, dilarxası və dildibi-boğaz samitləri) [5, s. 55–56]. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, hər bir samitin artikulyasiya prosesində fəal nitq üzvü olan dil fəal şəkildə iştirak etsə də, samiti müəyyən edən, ona özünəməxsusluq verən həmişə qeyri-fəal nitq üzvləridir. Məhz buna görə əal nitq üzvü olan dil Cədvəl 1, 2-dəki “artikulyasiya yeri”nə daxil deyil.

Samiti düzgün təsviri belə bir ardıcılığa əməl edir: onun cingiltili və ya kar olduğu, artikulyasiya yeri, artikulyasiya üsulu. Məsələn, Ə.Dəmirçizadə **z** samitinə verdiyi “novlu, dilönü, dişarxası, saf, küylü, təkkeçidli, cingiltili [5, s. 73]” təsvir BFƏ prinsipinə görə “cingiltili, yuvaq, sürtünmə” deskripsiyasına keçirilməlidir. Yuvağa yaxınlaşarkən təbii olaraq dilönü hərəkət edir və dil ucu alt diş arxasına söykənir, buna insanın ağız boşluğunun quruluşu gətirib çıxarır. Ona görə BFƏ-nın prinsipinə görə dil haqqında təsvir buraxılmalı, qeyr-fəal danışıq üzvü və artikulyasiya haqqında izah mümkünə qədər aydın və ətraflı olmalıdır.

Saitlərə gələrkən vəziyyət eyni olur. Ənənəvi təsvirlər ancaq Azərbaycan dilinin, amma BFƏ-nın metodu beynəlxalq və demək olar ki, bütün insan dillərinin saitlərinə uyğun gəlir. Məsələn, A.Qurbanov e [e] saitinə “dilönü, dodaqlanmayan, açıq səsdır. [4, s. 83]” təsviri verir; fəqət BFƏ-nın təsnifinə görə e [e] yarı-qapalı, ön, dodaqlanmayan samit hesab olunur. Əlbəttə, e [e] saitin açıq kimi qəbul edilməsi Azərbaycan dilinin ahəng qanunu və variantlı şəkilçilərini öyrənməyə kömək edir. Amma iki dili müqayisə edərkən eyni bir standart çərçivəsinə və qiymətləndirmə prinsipinə ehyic yaranır.

Beləliklə, bu məqalədə bütün səslər, habelə Çin və Azərbaycan dillərindəki samit və saitlər BFƏ-nın qaydasında elmi şəkildə təsvir edilir və izah edilir. Ənənəvi təsvir və termlərdən düzgün olanları da saxlanıb oxucuya göstərilir.

Çinlilərin nitqində fonetik interferensiya

Azərbaycan və Çin dillərin fonoloji sistemləri

Fonetik səviyyədə baş verən normadan kənara çıxma hallarına nümunələr üzərində diqqət edək: *strawberry* (çiyələk) sözünü düzgün formada tələffüz etmək azərbaycanlılarda ilkin etapda müəyyən çətinliklər törədir. Ana dilini təsiri ilə azərbaycanlıların *strouberi* və ya *strauberi* kimi tələffüz edə bilərlər. Bu halda artıq normadan kənaraçıxma halı – fonetik interferensiya baş verir. Belə vəziyyətə çinlilər də düşürlər. Məsələn, Azərbaycan dilində olan **h** samit çinlilərə çətinlik yaradır. Çinlinin **hal**, **hovuz** və **hədiyyə** sözlərini **xal**, **xovuz** və **xədiyyə** kimi tələffüz etməsi normal haldır. Başqa sözlə, azərbaycanlı üçün çinlinin “hal” və ya “xal” dediyini müəyyənləşdirmək çox çətin ola bilər ki, bu da ünsiyyətdə böyük anlaşılmazlığa səbəb ola bilər, çünki “hal” və “xal” Azərbaycan dilində müstəqil və tam fərqli sözlərdir.

Belə misallar çoxdur və biz onların hamısını burada sadalamayacağıq. Mahiyyət ondan ibarətdir ki, iki dilin fonoloji sistemində fərqlər var, ona görə də ana dili danışan şəxsin ikinci dildə danışmaq qabiliyyəti təsirlənəcək. Cədvəl 1–2-də müasir Azərbaycan və Çin ədəbi dillərinin samit və sait düzümləri verilmişdir.

Cədvəl 1 və 2-ni müqayisə etməklə Azərbaycan və Çin dillərinin samit fonologiyası arasında müəyyən fərqlərin olduğunu görə bilərik. Bunu aşağıdakı kimi ümumiləşdirək:

1. Azərbaycan dilində olan kar qırtlaq sürtünmə samiti Çin dilində yoxdur.
2. Azərbaycan dilindən fərqli olaraq, Çin dilində burun, yaxınlaşma və yanaşma-yaxınlaşma samitlərindən başqa heç bir ciginlti samit yoxdur.
3. Azərbaycan dilində ciginlti qarşılığı olan bəzi kar samitin Çin dilində nəfəssiz qarşılığı var.
4. Azərbaycan dilində ancaq c [tʃ] və ç [dʒ] samitləri qovuşuqdur, qalanlar isə safdır; Çin dilində isə qovuşuq samitlər mühüm rol oynayır.
5. Azərbaycan dilində yalnız bir yaxınlaşma samiti var (y [j]), Çin dilində isə daha çoxdur.

Yuxarıda göstərilən beş ümumi və əsas fərqdən savayı, iki dil arasında incə bəzərsizlik də mövcuddur. Növbəti hissədə müzakirə edəcəyik. Cədvəl 3 və 4 bizə iki dilin sait düzümünü göstərir və fərqlərin çox əhəmiyyətli olduğunu söyləmək lazımdır:

1. Kəmiyyət baxımından Çin dilində daha çox sait var (14 ədəd).
2. Azərbaycan dilindən fərqli olaraq, Çin dilində ancaq [ɤ], [o] və [i] [y] saitlər bir-biri ilə dodaqlanmayan-dodaqlanan cütünü yaradır.
3. Çin dilində yarı-orta mövqedə olan [ə] saiti və onun rotik qarşılığı [ə̃] Azərbaycan dilində yoxdur.
4. BFƏ-a görə, ağız açılışı ən böyükdən (açıq) ən kiçiyə (qapalı) qədər 7 səviyyəyə bölünür və Çin dilinin hər səviyyədə olan saiti mövcuddur. Azərbaycan dilinin isə qapalıya-yaxın və yarı mövqedə olan sait yoxdur.
5. BFƏ-a görə, dilin ən irəlidən (ön) ən geriyə (arxa) doğru üfüqi hərəkəti 5 təyini söz ilə müəyyən edilir. Çin dilinin saitləri 5 müvafiq qrupa təsnif olunur. Azərbaycan dilinin saitləri isə yalnız ön və arxa qruplarına bölünür.

Əlavə olaraq, Çin dili müxtəlif diftonqlar ilə zənginləşən dil hesab olunur. Biz ancaq Çin dilindəki tək saitlər cədvəldə göstərmişik; diftonqlar daxil edilərsə, Çin dilindəki saitlərin sayı Azərbaycan dilindən təxminən üç dəfə çox olacaq.

Bir sözlə, çin və azərbaycan dillərinin samit və sait fonologiyasında böyük fərqlər var ki, bu da çinlilərin Azərbaycan dilində danışarkən səhvlərə yol vermələrinə, nəticədə fonetik interferensiyaya səbəb olur.

Azərbaycan dilinin samitlərinə interferensiya

Bu hissədə Azərbaycan dilində 25 samitə interferensiyadan bəhs edirik.

Azərbaycan dilində samit hecalararası sərhədidir [6, s. 112]. Nəzəri cəhətdən samit ya saitdən əvvəl gələn hecanın başlanğıcı, ya da saitdən sonra gələn hecanın sonu ola bilər. Lakin diqqət sözə, morfemə yönəldikdə başa düşmək lazımdır ki, Azərbaycan dilindəki ğ [ɣ] samiti heç vaxt sözün əvvəlində işlənmir. Düzdür,

morfoloji fonetikada belə ifadə hamıdan yüz faiz qəbul olunur. Lakin nitq zamanı fonetist sözə və morfemə deyil, səs fraqmentlərinə diqqət yetirir.

Məsələn, danışan tərəf “oxumağa hazırım” cümləsini deyərkən eşidən tərəfinin beynə “o-xu-ma-ğa-ha-zı-ram” səs signalı daxil olur. Bu zaman “ğa” hecası əslində mövcuddur və ğ [ɣ] samiti hecanın başlanğıcı rolunu oynayır. Bu səbəbdən bizcə fonetik interferensiya fonetikanın özünə qayıdılsın və morfoloji cəhətə fikir verilməsin.

Ona görə də ideal vəziyyətdən çıxış edərək, Azərbaycan dilinin 25 samitinin 9 saitlə qoşalaşdığı zaman yaranan interferensiyaları ayrıca müzakirə edirik. Qeyd etmək lazımdır ki, x' [ç] samiti yalnız hecanın sonunda gəlir və yalnız ə, i, ö, ü [æ, i, œ, y] saithləri ilə işlənir; onun dalınca sait varsa y [j] samitinə çevriləcək. Bu səbəbdən biz bu samiti müzakirə edərkən yalnız real vəziyyətləri nəzərə alırıq.

1. c [dʒ] və ç [tʃ] samitlərinə inferensiya

Bu iki samit qovuşuqdur və bunlardan başqa samitlərin hamısı safdır. Ə. Dəmirçizadəyə görə, ç səsi t və ş səslərinin qovuşmasından, yəni yarım t və yarım ş səsindən, c səsi isə d və j samitlərinin qovuşmasından, yəni yarım d və j səslərindən əmələ gəlmişdir [5, s. 89].” Deməli, ç [tʃ] kar, yuvaq arxası, partlama-sürtünmə samitidir. Bu samitin tələffüzü prosesində dil önü üst çənədən ön dişlərin yuvağına doğru qalxıb partlayaraq t səsinin məxrəci vəziyyətində olur, lakin ağız boşluğu ilə sürtünərək partlayan üzvlərə səs axını yaxınlaşdıqda, partlayan üzvlə birdən-birə deyil, tədricən aralanır və bunların arasında yaranan novdan hava axını sürtünərək xaricə çıxır. Məhz belə şəraitdə səs axını əvvəlcə t çalarlığında formalaşarkən aralanan üzvlər arasındakı novda ş çalarlığında səslə qovuşur və beləliklə də, sürtünüb xaricə çıxarkən qovuşuq ç samiti tam halda formalaşmış olur [5, s. 75]. c [dʒ] samiti öz məxrəcinə görə ç [tʃ] samitindən yalnız cingilti olması ilə fərqlənir. Başqa sözlə, c [dʒ]=d [d]+j [j] və onu tələffüz edərkən səs telləri gərginləşib bir-birinə daha çox yaxınlaşır.

Çin dilində ç [tʃ] samiti olmadığına görə çinlilər bu samiti Çin dilində mövcud olan [tʃʰ], [tʃʰ] və [tsʰ] samitləri kimi artikulyasiya edirlər. Sözügedən bu 3 samit qovuşuq və partlama-sürtünmə samitidir, bu mənada ç [tʃ] samitinə yaxın olur. Sadəcə, fərqləri artikulyasiya yerindədir ki, biri retrofleks, biri yuvaq-damaq, biri yuvaqda əmələ gəlir. Bu baxımından fonetik interferensiya baş verir, çünki ç [tʃ] samiti yuvaq arxasında formalaşır. Vəziyyət c [dʒ] samitinə fərqli deyil, çinlilər bunu [tʃ], [tʃ] və [ts] samitləri kimi deyirlər. Qeyd edək ki, çinlilər nəfəssiz kar [tʃ], [tʃ] və [ts] samitləri ilə cingilti c [dʒ] samitini təqlid edirlər, çünki Çin dilindəki bütün partlama-sürtünmə samit kardır.

2. ş [ʃ] və j [ʒ] samitlərinə interferensiya

ş [ʃ] və j [ʒ] samitləri yuvaq arxasında sürtünmə vasitəsilə yaranır, biri kar, biri isə cingiltidir. Çin dilində olan ş [ʃ] və j [ʒ] samitlərinə yaxın səslərin retrofleks olan [ʃ] və [ʒ] samitləri olduğunu hesab edirik. Artikulyasiya üsuluna görə, [ʃ] sürtünmə, [ʒ] isə yaxınlaşma ilə formalaşır. Məhz buna görə də çinlilər j [ʒ] samitini

tələffüz edərkən həddindən artıq kənarçıxmanı müşahidə olunur, çünki nə retrofleks və yuvaq arxasının, nə də yaxınlaşma və sürtünmənin bir-birinə üst-üstə gəlir.

ş [ʃ] samitininə ö, i, ü [, i, y] saitlər qoşulduqda çinlilər bu samiti [ʃ] kimi deyil, [ɕ] kimi tələffüz edirlər. Çünki Çin dilinin fonoloji xüsusiyyətlərindən biri budur ki, ön saitlər təsiri ilə retrofleksda sürtünmə və partlama-sürtünmə [tʃ, tʃʰ, ʃ] samitləri yuvaq-damağa gedərək [tɕ, tɕʰ, ɕ] samitlərinə çevriləcək. Bu prosesi də damaqlanma adlandırırlar [7, s. 254].

3. k [c] və g [ɟ] samitlərinə interferensiya

Bu iki samit çinlilərə xeyli çətinlik yaradır. Sərt damaqda partlama üsulu ilə əmələ gəlmiş k [c] və g [ɟ] samitləri, demək olar ki, türk dilləri ailəsinə aid olmayan insanlara heç asan deyil. Bu səsi tələffüz edərkən dilin orta hissəsi sərt damağın ön hissəsinə doğru qalxır və bu iki üzv müəyyən dərəcədə partlamış bir vəziyyət alır, dil ucu isə ön alt dişlərə yaxınlaşır. Belə şəraitdə ağız boşluğu cığırlı ilə səs axını kipləşmiş olan sərt damaqla dil ortasını ayırır və ağızın içində törəyən pıçıltı küy əsasında k [c] samiti formalaşır. G [ɟ] samiti əmələ gəlmə yerinə görə k [c] samitindən əsasən fərqlənir. Yalnız fərq burasındadır ki, g samiti səs tellərinin gərgin vəziyyətində tələffüz olunur və buna görə də cingiltili samit sayılır.

Halbuki, Çin dilində sərt damaqda partlama üsulu ilə yaranan samit mövcud deyil. k [c] samiti çinlilərin qulağına görə ya [kʰ], ya [kʰ], ya [tʃʰ], ya da [tɕʰ] kimi, g [ɟ] səsi isə [kʲ, k, tʃ, tɕ] kimi səslənir. Yumşaq damaqda olan [kʰ, kʰ] və [kʲ, k] müəyyən qədər sərt damaqdan uzaq deyil və bu dörd samit də partlama üsulu ilə formalaşır. [tɕ, tɕʰ] samitləri məsələsini biz artıq müzakirə etdik ki, damaqlanma hadisəsidir. Qalan [tʃ, tʃʰ] samitləri üzrə biz belə bir fərziyyəni irəli sürürük ki, retrofleks adətən sərt və yumşaq damağın birləşdiyi yerdə meydana çıxır və bu səbəbdən sərt damaqda olan k [c] və g [ɟ] samitləri retrofleks [tʃ, tʃʰ] ilə müəyyən qədər oxşayır, xüsusən beynində k [c] və g [ɟ] samitləri anlayışı olamayan çinlilər bu fikirdə olur. Partlamala partlama-sürtünmə müqayisədə oxşarlığı aşkar və açıq görünür.

4. x [x] və ǰ [ɣ] samitlərinə interferensiya

x [x] və ǰ [ɣ] yumşaq damaq, sürtünmə samitləridir, biri kar, biri cingiltili sayılır. x [x] səsini tələffüz edərkən dilin arsa hissəsi ilə yumşaq damaq arasında bir arx əmələ gəlir və səs axını həmin arxdan keçərək, xəfif xırıltı eşidilir. ǰ [ɣ] samiti x [x] samitindən əmələ gəlmə yerinə görə deyil, sadəcə cingiltili olması ilə fərqlənir.

Çin dilində x [x] samiti var, amma ǰ [ɣ] samiti yoxdur. Qeyd etdiyimiz damaqlanma hadisəsi səbəbindən çinlilər bəzi hallarda x [x] samitini [ɕ] kimi tələffüz edirlər. ǰ [ɣ] samitinə gəldikdə çinlilər bunu [x, k, ɕ, tɕ] samitləri ilə əvəz edirlər. Səbəbi budur ki, [x, k] artikulyasiya yerinə (yumşaq damaq), [ɕ, tɕ] artikulyasiya üsuluna (sürtünmə) uyğun gəlir. Əslində yalnız çinlilər deyil, bu samiti bilməyən insanların əksəriyyəti üçün belə əvəz etmə təbii olaraq baş verir.

5. h [h] samitinə interferensiya

Yuxarıda müqayisə etdiyimiz nəticəyə görə, Çin dilində qırtlaqda sürtünmə üsulu ilə əmələ gələn h [h] samiti yoxdur, x [x] samiti isə var. Bu iki samit

artikulyasiya üsuluna görə eynidir (sürtünmə), artikulyasiya yerinə görə bir-birinə çox yaxın yerləşir (yumşaq damaq və qırtlaq).

Biz belə deyə bilərik ki, çinlilər ağciyərdən gələn hava axını qırtlaqda sürətə bilməslər də, dilin arxasını yumşaq damağa qaldıra bilirlər. Beləliklə asanlıqla h [h] samiti x [x] samiti ilə əvəz edirlər.

6. x' [ç] samitinə interferensiya

Müasir Azərbaycan əlifbasında y [j] samitinin kar qarşılığı kimi işlənən səsini xüsusi hərfi işarəsi yoxdur. Dildə olan bu səs k hərfi ilə yazılır. Məsələn, çiçək, çörək və bu kimi sözlərin sonundakı k əslində k deyil, y samitinin kar qarşılığıdır. Biz şərti olaraq bu səsi x' işarəsi ilə göstəririk və buna görə də yuxarıdakı sözləri çiçəx', çörəx' şəklində tələffüz edirik.

Bu xüsusi samit sərt damaqda sürtünmə üsulu ilə formalaşır və kar samitlərdən biridir. Çin dilinin sərt damaqda olan samitləri miqdarı azdır, yuvaq-damaqda sürtünmə [ç] samiti fonetik cəhətdən x' [ç] samitinə bənzəyir. Belə ki, çinlilər x' [ç] samitini tələffüz edərkən interferensiya meydana çıxır.

7. y [j] samitinə interferensiya

Sərt damaqda yaxınlaşma üsulu ilə formalaşan y [j] samiti həm Azərbaycan dili, həm də Çin dilində mövcuddur. Y səsinin tələffüzündə dilin orta hissəsi sərt damağa doğru yaxınlaşır, bunların arasındakı açıqlıq, eləcə də dodaqların arasındakı açıqlıq təqribən i, e samitlərinin tələffüzündəki vəziyyətdə olur. Dilin ucu isə aşağı ön dişlərin sırasında yuvağa azacıq yaxınlaşır.

Halbuki çinlilər y [j] samitini bəzən buraxırlar. y [j] samitə i, ü [i, y] saitləri qoşulduğunda bu samit müəyyən qədər saitləşir. Başqa sözlə, çinlilər bu samiti tələffüz edərkən bəzən azacıq yaxınlaşma üsulundan istifadə edirlər.

8. r [r] samitinə interferensiya

r [r] samiti yuvaqda taqqıldatma üsulu ilə yaranan cigilti samitidir. r [r] samitinin tələffüzündə dil ucu yuxarı qalxıb ön dişlərin yuvağına toxunaraq və taqqıldataraq bir-iki dəfə dönüb titrəyir. Beləliklə, ardıcıl və müntəzəm halda dil ucunun yuvağa toxunub uzaqlaşması nəticəsində yaranan küy ağız boşluğundakı avazla qarışır və bu qovuşuq səs axını əsasında r [r] samiti tam halda formalaşır.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzi materiallarda r [r] samiti titrək səs kimi izah olunub. Bunun köhnəlmiş ifadə olduğunu düşünürük, çünki əsl titrək samiti dil ucunun davamlı titrəməsinə tələb edir. Məsələn, rus dilində P səsi tipli titrək samiti kimi qəbul edilir. Lakin Azərbaycan dilindəki r [r] samitinin tələffüzündə dil ucu davamlı deyil, yalnız bir-iki dəfə titrəyir.

Çinlilər arasında dili titrəməyi bacaran çox deyil, amma dili yuvarlamaq onlar üçün adi və asan bir hərəkətdir. Ona görə çinlilər r [r] samitini retrofleks yaxınlaşma [ɹ] samiti ilə əvəz edirlər. Bundan başqa, l [l] samiti də tez-tez istifadə olunur. Yuvaqda yanaşma-yaxınlaşma üsulu ilə əmələ gəlmiş l[l] samiti r [r] samiti ilə eyni bir artikulyasiya yerində (yuvaq) durur və məhz bu səbəbdən çinlilər üçün r [r] samiti l [l] samiti kimi səslənir.

9. s [s] və z [z] samitlərinə interferensiya

Yuvaqda sürtünmə üsulu ilə əmələ gələn bu iki samit çox dillərdə öz mövqeyinə malikdir. Lakin Çin dilində z [z] samiti yoxdur, ancaq ona yaxın olan qovuşuq [ts] samiti mövcuddur. [ts] samiti də yuvaqda yerləşir və müəyyən qədər sürtünmə xüsusiyyətini göstərir. Məhz bu səbəbdən çinlilər z [z] samitini tələffüz edərkən [ts] samiti eşidilə bilər. Yenə qeyd edək ki, burada nəfəssiz [ts] ilə cingiltili z [z] samitini təqlid etməyə işlənir.

Deməli, Azərbaycan dilindəki və Çin dilindəki s [s] samiti tamamilə eynidir və çinlilər tələffüz edərkən heç çətinliklə rastlaşmır. Ona görə də bu zaman fonetik interferensiya müşahidə olunmur.

10. f [f], v [v] samitlərinə interferensiya

f [f] və v [v] dodaq-diş, sürtünmə samitləridir, biri kar, biri isə cingiltili hesab olunur. f [f] samitinin tələffüzündə fəal iştirak edən alt dodaq yuxarı dişlərə doğru istiqamətlənərək alt ön dişlərin üstünü örtür, üst ön dişlər aşağı enərək alt dişlərin üstünü ötrə alt dodağa toxunma vəziyyətində olur və bunların arasında cığır yaranır. Qeyri-gərgin vəziyyətdə olan səs tellərinin iştirakı ilə səsə çevrilmiş hava axını həmin cığırdan süzülərək keçib üst dodağa toxunduqda güclü küy yaranır və həmin küy f [f] samitini formalaşdırır. v [v] samiti f [f] samitindən əsasən cingiltili olması ilə fərqlənir.

Çin dilində f [f] samiti var, amma v [v] samiti yoxdur. Demək olar ki, f [f] samitini çinlilər rahat və asan bir səs müəyyənəndirirlər. Amma v [v] samitini tələffüz etmək üçün çinlilər [v] və ya [w] səsindən istifadə edirlər. [v] dodaq-diş, [w] dodaq-yumşaqda formalaşır, yəni artikulyasiya yerlərinə görə bu iki samit v [v] samitinə yaxın yerləşir. Lakin artikulyasiya üsullarına görə onlar sürtünmə deyil, yaxşılaşma ilə əmələ gəlir. Məhz buna görə də fonetik interferensiya olur. Maraqlısı budur ki, çox dillərlə fərqli olaraq, Azərbaycan dilində [w] samiti yoxdur. Bu səbəbdən azərbaycanlılar [w] samitini tələffüz edərkən [v] samitindən istifadə edirlər.

11. p [p^h] və b [b] samitlərinə interferensiya

Dilçilikdə belə bir fikir vardır ki, p [p^h] və b [b] samitləri hər hansı bir dildə mövcuddur. Bəli, artikulyasiya yeri və üsuluna görə qoşadodaq, partlama olan bu iki samit demək olar ki, tələffüz etməyə maneə olmur. Hal budur ki, p [p^h] samitini çinlilər düzgün tələffüz edirlər, çünki bu samit Çin dilində də var. Lakin yuxarıda müzakirə etdiyimiz kimi, Çin dilində partlama olan bütün samitlər cingiltili deyil, buna görə b [b] samitini çinlilər nəfəssiz p [p] samiti ilə əvəz edirlər.

12. t [t^h] və d [d] samitlərinə interferensiya

t [t^h] və d [d] samitləri yuvaqda partlama üsulu ilə əmələ gəlir. Çin dilində bütün partlama samitlərinin cingiltili olmadığına görə d [d] samitini tələffüz edərkən çinlilər nəfəssiz [t] samitini tətbiq edirlər və fonetik interferensiya bu zaman yaranır. t [t^h] samitinə heçə bir interferensiya müşahidə olunmur.

13. k' [k^h] və q [g] samitlərinə interferensiya

Müasir Azərbaycan ədəbi dilində ən az işlənən samitlərdən biri də kar, nəfəsli, yumşaq damaq, partlama olan k' [k^h] səsidir. k' [k^h] samitini tələffüz edərkən, dilin arxa hissəsi arxaya doğru çəkilir və beləliklə, geri sıxılmış olan dil arxası yumşaq

damağın ön hissəsi ilə kipləşir, dil ucu isə ön alt dişlərin yuvağına söykənmiş halda olur. Məhz belə şəraitdə udlaq boşluğundan ağız boşluğuna keçmiş səs axını kipləşmiş üzvləri aralayıb azacıq patıltı – küy halında süzülərək xaricə çıxdıqda k' [k^h] samiti tam halda formalaşır. q [g] samiti isə k' [k^h] samitinin cingiltili qarşılığı kimi sayılır, yəni tələffüzündə səs telləri gərginləşir. Lakin əslində belə ifadə tam düzgün deyil, çünki k' [k^h] samiti kar olduğundan başqa nəfəslidir, q [g] samiti isə nəfəssizdir.

Partlama samitlərinə gəldikdə vəziyyət belə olur ki, çinlilər k' [k^h] samitini yaxşı tələffüz edir, halbuki q [g] samitini isə nəfəssiz [k] samiti ilə əvəz edirlər. Məhz bu zaman q [g] samitinə fonetik interferensiya baş verir.

Qeyd etmək lazımdır ki, k' [k^h] samiti Çin dilində mövcuddursa da, çinlilər bəzi hallar da bu samitni damaqlandıraraq və nəticədə [t^h] samitini tələffüz edirlər.

14. l [l], m [m] və n [n] samitlərinə interferensiya

Sonor samitlərə aid olan bu 3 samit həm Azərbaycan dilində, həm də Çin dilində var. l [l] yuvaq, yanaşma-yaxınlaşma, m [m] qoşadodaq, burun, n [n] yuvaq, burun samitidir. Müasir Azərbaycan dilinin orfoepiya normalarına [8] görə, l [l] samiti bəzi hallarda [n, d, r] kimi tələffüz olunur. Bunu belə izah edək: artikulyasiya yerinə görə [d, n, l, r] samitlərinin hamısı yuvaqda yerləşir, ona görə nitq zamanı l [l] samitinin [d, n, r] fonem vairantları eşidilir. Amma müasir Çin ədəbi dilində l [l] samitinin heç bir fonem variantı yoxdur, ona görə çinlilər l [l] samitini həmişə olduğu kimi tələffüz edirlər.

Bundan başqa, Çin dilində [n] samitinin sərt damaqda olan [ɲ] fonem variantı var. Deməli, [ɲ] səsinin belə şəraitdə yaranır ki, ondan sonra ön qapalı saitlər ([i, y]) işlənir. Bu zaman çinlilər [n] samitini [ɲ] kimi tələffüz edirlər və interferensiya baş verir.

Azərbaycan dilinin saitlərinə interferensiya

Daha əvvəl də danışdığımız kimi, Çin dilində daha çox sait var və o, həm də çoxlu diftonqları ehtiva edir. Bu, çinlilər Azərbaycan saitlərini tələffüz etdikdə daha çox fonetik interferensiyaya səbəb olur. Onlardan ən diqqət çəkənləri aşağıdakılardır:

1. Azərbaycan dilində arxa, açıq, dodaqlanmaya a [ɑ] saitini çinlilər həmişə ön, açıq, dodaqlanmaya [a] samiti kimi tələffüz edirlər.

2. Azərbaycan dilindəki bəzi saitlər Çin dilində də var, amma Çin dilinin müəyyən fonoloji xüsusiyyətinin təsiri ilə bu tək saitləri çinlilər diftonq ilə əvəz edirlər.

Gəlin Azərbaycan dilinin bütün saitlərinə interferensiyanı təhlil edək.

1. ı [ɯ] saitinə interferensiya

Arxa, qapalı, dodaqlanmayan bu sait Çin dilində yoxdur. Çin dilində bu saitə ən yaxın olan saitlərdən ikisi Cədvəl 2-də qalın şrift ilə verilmişdir. Konkret deyək, [ɨ] və [ɤ] səsləri heca yaradan samitdir. Çünki yaxınlaşma üsulu ilə formalaşan samitin tələffüzündə yaxınlaşma mümkünə qədər davam edə bilər. Və səs telləri gərginləşdiyi şəraitində əmələ gələn səs saitin xüsusiyyətinə malikdir, bir heca yaradır. Məhz buna görə də Çin fonetik ədəbiyyatlarında [ɨ] və [ɤ] səsləri sait kimi hesab olunur.

Bu iki səsdən başqa, arxa, yarı-qapalı, dodaqlanmayan [ɣ] saiti də çinlilər tərəfindən istifadə olunur. Ağız boşluğunun açılışına və dilin üfuqi vəziyyətinə görə [u] ilə [ɣ] uzaq deyil, ona görə çinlilərin nitqində bu tipli fonetik interferensiya yaranır.

Bundan başqa, bəzi hallarda çinlilər orta, yarı, dodaqlanmayan [ə] saitini də işləyir. Qeyd etmək lazımdır ki, [ə] saiti Azərbaycan dilində ə hərfinin təmsil etdiyi [æ] səsi eyni deyil.

2. o [o], ö [œ] və ü [y] saithlərinə interferensiya

o [o] saiti arxa, yarı-qapalı, ö [œ] saiti ön, yarı-açıq, ü [y] saiti ön, qapalı, dodaqlanandır. Çin dilində o [o] və ü [y] saithləri var, amma həzi hallarda çinlilər bunları [wo] və [u] kimi tələffüz edirlər. Bunun səbəbi Çin dilinin müəyyən fonoloji xüsusiyyətidir, yəni müəyyən samitlərdən sonra o [o] saithinin əvvəlinə mütləq bir [w] samiti olunsun, bəzi samitlərdən sonra ü [y] samiti [u] samitinə çevrilir.

ö [œ] saithinin Çin dilində olmadığına görə çinlilər bunu tələffüz edərkən, ümumiyyətlə [ue] səsinə istifadə edirlər. Bəzi şəraitlərdə [e, je] saithləri də müşahidə olunur. [u] samiti artikulyasiya yerinə görə dodaq-sərt damaqda yerləşir və məhz buna görə də [e] saiti ilə heca yaratdıqda dodaqlanan saithin xüsusiyyətinə uyğun gəlir. Beləliklə, çinlilər [ue] səsi ilə ö [œ] saithini təqlid edirlər.

3. ə [æ], i [i] və e [e] saithlərinə inferensiya

ə [æ] saiti ön, açığa-yaxın, , i [i] saiti ön, qapalı, e [e] saiti ön, yarı-qapalı, dodaqlanmayandır. Ümumiyyətlə, çinlilər ə [æ] səsinə [ai] diftonqu ilə əvəz edirlər. [a] açıq, [i] qapalıya-yaxındır, [a]-dan [i]-ya keçərkən ağız getdikcə qapalı olur və ə [æ] saithinin açığa-yaxın vəziyyətinə yaxınlaşır. Bəzi hallarda çinlilər yarı-açıq [e] saiti ilə ə [æ] saithini təqlid edirlər.

Əksər hallarda çinlilər i [i] saithini tələffüz etdikdə fonetik interferensiya olmayacaq, çünki bu saith Çin dilində də mövcuddur. Lakin i [i] saiti və [ʒ, s, z] samitləri ilə birləşdirildikdə, çinlilər onu Çin dilinin fonoloji xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq [i, ɹ] səsləri kimi tələffüz edəcəklər.

Çin dilində e [e] saiti var, lakin bu saith həmişə [eɪ] tərkibi olan diftonqda öz əksini tapır. Buna görə də çinlilər Azərbaycan dilinin e [e] saithini adətən [eɪ] kimi tələffüz edirlər. İstisnalar burasındadır ki, e [e] saiti ç, c, j [tʃ, dʒ, ʝ] samitlərinə qoşulduqda çinlilər bu saiti ya [e], ya da [je] kimi tələffüz edirlər.

4. a [ɑ] və u [u] saithlərinə interferensiya

Yuxarıda qeyd etdik ki, çinlilər həmişə a [ɑ] saithini [a] saiti ilə əvəz edirlər. Ağız boşluğunun açılışına görə bu iki saith açıqdır, ona görə çinlilərin nitq zamanı belə fonetik interferensiya baş verir.

u [u] saiti arxa, qapalı, dodaqlanandır və Çin dilində də bu saith var. Ancaq yu [ju] hecası olarkən çinlilər bunu [y] kimi tələffüz edirlər və fonetik interferensiya bu zaman meydana çıxır.

Nəticə

Nəticə olaraq qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan və Çin dillərinin səsləri üzərində aparılan tədqiqat onu deməyə əsas verir ki, bu dillərin fonetik sistemində kifayət

qədər fərqli səslər vardır ki, tələffüz zamanı yeni dil öyrənənlərin nitqində normadan kənar çıxma ilə nəticələnir. Bu səslərin öyrənilməsi gələcəkdə Çin dilini öyrənən azərbaycanlılara və əksinə Azərbaycan dilini öyrənən çinlilərə kömək ola bilər. Məlumdur ki, interferensiya hadisəsi dil bilikləri dərinləşdikcə azalır. Bu səbəbdən də hər iki dildə interferensiya hallarının öyrənilməsi gələcəkdə bu halların təkrarlanmasının qarşısını alır.

Əlavə

Cədvəl 1 Azərbaycan dilinin samitləri

Artikulyasiya üsulu	Artikulyasiya yeri							
	Qoşadodaq	Dodaq-diş	Diş	Yuvaq	Yuvaq arxası	Sərt damaq	Yumşaq damaq	Qırtlaq
Partlama	p b [pʰ] [b]			t d [tʰ] [d]		k g [c] [ɟ]	k' q [kʰ] [g]	
Burun	m [m]			n [n]				
Taqıldatma				r [r]				
Sürtünmə		f v [f] [v]		s z [s] [z]	ş j [ʃ] [ʒ]	x' ç [ç]	x ğ [x] [ɣ]	h [h]
Partlama-sürtünmə					ç c [tʃ] [dʒ]			
Yaxınlaşma						y [j]		
Yananşma-yaxınlaşma				l [l]				

Cədvəl 2 Çin dilinin samitləri

Qeyd: Qalın şriftlə verilən ([ɭ], [ɹ]) heca yarada bilən samitlərdir və ümumiyyətlə Çin dilində sait kimi sayılır.

Artikulyasiya üsulu	Artikulyasiya yeri										
	Qoşadodaq	Dodaq-dış	Dodaq-yumşaq damaq	Dış	Yuvaq	Yuvaq arxası	Retrofleks	Yuvaq-damaq	Dodaq-sərt damaq	Sərt damaq	Yumşaq damaq
Partlama	[pʰ] [p]				[tʰ] [t]						[kʰ] [k]
Burun	[m]				[n]					[ŋ]	[ŋ]
Sürtünmə		[f]			[s]		[ʃ]	[ç]			[x]
Partlama-sürtünmə					[tʰ] [t]		[tʃʰ] [tʃ]	[tɕʰ] [tɕ]			
Yaxınlaşma		[ʋ]	[w]		[ɭ]		[ɻ] [ɻ]		[ɥ]	[j]	
Yanaşma-yaxınlaşma					[l]						

Cədvəl 3 *Azərbaycan dilinin saitləri*

	Ön	Orta	Arxa
Qapalı	i ü [i] [y]		ı u [ɯ] [u]
Yarı-qapalı	e [e]		o [o]
Yarı-açıq		ö [œ]	
Acığa-yaxın	ə [æ]		
Açıq			a [ɑ]

Cədvəl 4 Çin dilinin saitləri

	Ön	Önə- yaxın	Orta	Arxaya- yaxın	Arxa
Qapalı	[i] [y]				[u]
Qapalıya- yaxın		[ɪ]		[ʊ]	
Yarı-qapalı	[e]				[ɤ] [o]
Yarı			[ə] [ɐ]		
Yarı-açıq	[ɛ]				
Açığa-yaxın	[æ]				
Açıq	[a]				[ɑ]

Ədəbiyyat

1. Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1990, 685 с.
2. Mede, E., tural, C., Ayaz, D., Çalışır, K., Akın, Ş., (2014). The Effect Of Language Transfer in Turkish EFL Learners:. *ELT Research Journal* 3(2).
3. Pathan, M. M., Al dersi, Z. E., & Alsout, E. A. (2014). Speaking in their Language: An Overview of Major Difficulties Faced by the Libyan EFL Learners in Speaking Skill. *International Journal of English Language & Translation Studies*, p.96-105, s.100]
4. Afad Qurbanov. Müasir Azərbaycan ədəbi dili. I cild (2 cildə). Bakı, 2019. 464 səh.
5. Əbdüləzəl Dəmirçizadə. Müasir Azərbaycan dili. I hissə. Fonetika, orfoepiya, orfoqrafiya. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2007. 256 səh.
6. Buludxan Xəlilov. Müasir Azərbaycan dili: fonetika, yazı, əlifba, qrafika, orfoqrafiya, orfoepiya. Bakı, “Bakı Çap Evi” nəşriyyatı, 2013. 310 səh.
7. Crystal David. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (4th Edition) [Tərcüməçi: Şen Ciasüən]. Pekin, “Commercial Press”, 2000. 441 səh.
8. Azərbaycan dilinin orfoepiya normaları (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2021-ci il 18 iyun tarixli 175 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir).
9. https://az.wikipedia.org/wiki/Beyn%C9%99lxalq_fonetik_%C9%99lifba
10. <https://www.internationalphoneticassociation.org/>

Siyuan Wang

ƏCNƏBİLƏRİN NİTQINDƏ FONETİK İNTERFERENSIYA(AZƏRBAYCAN VƏ ÇİN DİLLƏRİ MATERİALLARI ƏSASINDA)

XÜLASƏ

Son illər Azərbaycan və Çin arasında iqtisadi və siyasi əlaqələr artmaqdadır. Xüsusən də azərbaycanlı tələbələrin Çinə və əksinə çinli tələbələrin Azərbaycan universitetlərinə artan marağı ölkələr arasındakı mədəni əlaqələrin də artmasına gətirib çıxarmışdır. Bu səbəbdən də Çin dilinə dünyada artan maraq azərbaycanlılar arasında da durmadan artmaqdadır. Çin dili mərkəzlərində xeyli insan bu dili öyrənir. Çində də artıq Azərbaycan dilinə marağın artması fonunda Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı xeyli iş görülmüş, Pekin Xarici Dillər Universitetində Azərbaycan dili ixtisası açılmışdır. Bütün bu deyilənlər hər iki ölkədə dillərin öyrənilməsinə artan maraq fonunda interferensiya hadisəsinə marağı artırır. Məlum olduğu kimi, interferensiya ikinci dilin öyrənilməsi zamanı doğma dilin öyrənilən ikinci dildə yaratdığı normadan kənaraçıxma halları kimi xarakterizə edilir. Məhz interferensiya yeni dili öyrənilməsi zamanı ən çox problem yaradan hal kimi təqdim edilir. Bu mənada, Çin dilini öyrənən azərbaycanlıların və əksinə Azərbaycan dilini öyrənən çinlilərin nitqində baş verən normadan kənaraçıxma hallarını öyrənmək mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məqalədə hər iki dilin fonetik materialları əsasında dilin fonetik səviyyəsində baş verən interferensiya hallarının səbəbləri araşdırılmışdır.

Siyuan Wang

**PHONETIC INTERFERENCE IN THE SPEECH OF FOREIGNERS (BASED
ON THE MATERIALS OF THE AZERBAIJANI AND CHINESE
LANGUAGES)**

Summary

China and Azerbaijan have been interacting more on the political and economic fronts in recent years. Cultural relationships between the two countries have specifically increased as a result of the rising interest of Azerbaijani students in China and, conversely, the growing interest of Chinese students in Azerbaijani universities. Because of this, Azerbaijanis are likewise becoming more and more interested in Chinese language learning globally. This language is taught to a lot of individuals at Chinese language centers. Azerbaijani language instruction has received a lot of attention due to the growing interest in the language in China; Beijing Foreign Studies University has established an Azerbaijani language specialty. With the increased interest in learning languages in both nations, all of this heightens interest in the phenomena of interference. As is well known, interference is characterized as deviations from the normal while acquiring a second language. The scenario that presents the greatest challenge while learning a new language is interference. In this sense, it is important to study the deviations from the norm that occur in the speech of Azerbaijanis learning Chinese and, conversely, Chinese learning Azerbaijani. In the article, based on the phonetic materials of both languages, the causes of interference at the phonetic level are investigated.

Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Rasim Heydərov